

CONSIDERAȚII PRELIMINARE REFERITOARE LA DESCOPERIRILE GETICE DIN STAȚIUNEA DE LA GĂNEȘTI – TIRONU (COMUNA ION NECULCE, JUD. IAȘI)

DE

ALEXANDRU BERZOVAN*, DUMITRU BOGHIAN**, SERGIU-CONSTANTIN ENEA***

Abstract:

The present paper aims to bring into discussion a series of unpublished archaeological materials, found as a result of numerous field surveys carried out over several years in the site of Gănești – Tironu. Of the discovered material, the largest part is represented by pottery. Most of it is handmade, only a few shards belong to wheel made forms. The vessels are specific to the Getae pottery of the 4th - 3rd centuries BC. It is interesting to note the presence of a few fragments of Poienești - Lukasevka type pottery, related with the historical Bastarnae, and dated from the end of the 3rd century BC. The Hellenistic imports are almost completely absent. Of special interest among the finds is a clay anthropomorphic figurine. These kinds of figurines are well attested in the East-Carpathian territories at the end of the Early Iron Age and the beginning of the Late. They were used most likely in various magical rituals. Despite the shortcomings of analyzing field survey materials, we may still get an interesting glimpse on the life of the rural Getic communities living in the woodlands of the Moldavian Plateau.

Keywords: Iron Age, archaeological survey, pottery, Getae, Moldavian Plateau, clay antropomorphic figurine.

I. INTRODUCERE

Cunoscută sub mai multe denumiri: Gănești-Tironu/Lunga/Lunca(?)/Pleșu, stațiunea despre care discutăm în lucrarea de față a fost descoperită prin cercetările de teren intensive realizate de Dumitru Boghian și Constantin Mihai la începuturile deceniului al IX-lea ale secolului trecut (1981-1982), când pe teritoriul satului Gănești, pe atunci localitate componentă a comunei Târgu Frumos (până în 2004¹), au fost identificate mai multe locuiri protoistorice și istorice². Cele mai importante artefacte din această stațiune³, împreună cu altele, au fost comunicate la Sesiunea Anuală a Muzeului Județean din Botoșani (1983)⁴, contribuție rămasă nepublicată. Importanța materialelor recuperate ne determină să le valorificăm, pentru a le pune în circuitul științific și a întregi cunoașterea acestei perioade în micro-regiunea denumită Șeaua Ruginoasa-Strunga (*Poarta Târgului Frumos*⁵).

* Academia Română, Institutul de Arheologie din Iași; berzovanalexandru@gmail.com.

** Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava, dumitruboghian@yahoo.com.

*** Liceul Teoretic Ion Neculce, Târgu Frumos; enesergiu2014@yahoo.com.

¹ *Legea nr. 84/2004 pentru înființarea unor comune* (<http://lege5.ro/Gratuit/gu3diojy/legea-nr-84-2004-pentru-infintarea-unor-comune>, accesat 8 mai 2017).

² RAJ IAȘI II, 1985: 419, pct. LXXXIX.8.C; pct. 36 din harta de la p. 414.

³ Materialele se păstrează în colecția Muzeului Școlar Mihai Constantin din cadrul Liceului Teoretic Ion Neculce din Târgu Frumos.

⁴ V. Chirica, D. Boghian, C. Mihai, *Noi descoperiri arheologice la contactul dintre Podișul Sucevei și Câmpia Moldovei*, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Muzeului de Istorie din Botoșani, noiembrie 1983.

⁵ TUFESCU 1940: 329-416.

Din punct de vedere geografic, stațiunea Gănești-Tironu se găsește în partea de sud a teritoriului satului cu același nume, la 3 km SSE de vatra propriu-zisă, la limita cu teritoriul satului Hândrești (comuna Oțeleni) la 3,25 km NNE de această localitate și la 2,5 km NV de vatra satului Buda (com. Brăești, jud. Iași), pe interfluviul dezvoltat între văile obsecvente ale pâraurilor Lunca și Tironu (vezi Pl. 1). Din punct de vedere geomorfologic, stațiunea este amplasată pe capătul nordic al unui lob prelung și erodat al extremității nord-vestice a Coastei Iașilor (limita nordică a Podișului Central Moldovenesc, la contactul cu Câmpia Moldovei, sub-sectorul Bahlui-Bahluiet, și Podișul Sucevei, sub-unitatea Șeii Ruginoasa-Strunga), orientat și coborât către N, de la 200 m → 180 m. Extremitatea nordică a lobului, deschisă în *evantai* (cca. 700 m NS și V-E), coboară dinspre abruptul Podișului Central Moldovenesc, în pantă prelungă, către confluența dintre cele două pârauri, de la 180 către 100 m, dezvoltând un mic promontoriu triunghiular cu colțurile rotunjite, cu o altitudine relativă medie 25-50 m. În lungul laturii estice și în capătul nordic, dealul este puternic afectat de eroziunile de tip *hârtop*, unele active, altele stabilizate prin împădurire (trupul Pădurea Tironu, parte a Pădurii Rediu-Gănești).

La data efectuării cercetărilor de teren (1981), suprafața deschisă a sitului era arată, materialele fiind descoperite în partea nordică și vestică a așezării, într-un sol brun, de pădure (faeziomic în evoluție), în partea mai înaltă a sitului (175-180 m), în arealul unei mici ridicături cenușoase identificându-se fragmentele ceramice încadrate în Hallstatt-ul timpuriu canelat. Se pare că locuirile protoistorice continuă, dar nu foarte mult, și în suprafața ocupată de pădurea de stejăriș amestecat cu tei (trupul Pădurea Tironu), aflată în pantă, a cărei configurație spațială nu s-a schimbat esențial din perioada interbelică (a se vedea hărțile topografice și planurile directe de tragere din perioada interbelică). Noua cercetare de teren, efectuată în luna mai 2017 a condus la verificarea stațiunii, dar de pe suprafața înțelenită a acesteia și din alunecările de E-SE au fost recoltate doar foarte puține fragmente ceramice getice și câteva resturi de vase ceramice cucuteniene.

Pe teritoriul satului Gănești sunt menționate și alte descoperiri getice (Pl. 2). Astfel, în partea de sud a vetrei satului Gănești, în punctul *Între Drumuri*, aflat în partea de sud a satului, la SSE de răscrucea drumurilor Hândreștilor (la vest) și cel care coboară în valea Luncii (est), la 300 m NE de fostele grajduri ale CAP (500 m V de casele răzlețe) au fost descoperite materiale de factură getică (fragmente ceramice cu șamotă în pastă, lipituri de pereți de locuințe)⁶. Acest punct este foarte apropiat de situl Gănești-Vetrele de sat⁷/La Izvor II (la aprox. 250 m SSV de sat, locuințele cetățenilor: Păiuș Constantin, Mușat Constantin, Vieru Vasile, Gheorghian Gheorghe și la 200 m N de locul Gănești-La Izvor I⁸), unde au fost descoperite materiale ceramice Horodiștea-Erbiceni, numeroase materiale getice (sec. IV-II a.Chr.), în special torți apucători, și din secolele III-IV p. Chr.⁹, fiind posibil să alcătuiască aceeași așezare, dar de dimensiuni mai mari.

Alte materiale apropiate sau asemănătoare au fost culese din punctele Gănești-Siliște (fragmente ceramice din Hallstatt-ul târziu)¹⁰, Gănești-Dealul Bivolului (fragmente ceramice încadrate în secolele III-II

⁶ RAJ IAȘI, II, 1985: 419, pct. LXXIX.8.E; prin verificarea din luna mai 2017 au fost descoperite alte câteva fragmente ceramice getice.

⁷ Este vorba, probabil, de extensia sistematizată spre sud a satului din perioada interbelică, așa cum se observă în planul director de tragere foaia nr. 4774 – Brăiești (<http://www.geo-spatial.org/harti/download-planuri-tragere.php>).

⁸ Punct aflat în partea de sud a satului la cca. 500 m de locuințele cetățenilor: Păiuș Constantin, Mușat Constantin, Vieru Vasile, Gheorghian Gheorghe, pe panta lină, orientată N-S a dealului La Izvor (în jurul izvoarelor unui mic pârau, aprox. 2 km, afluent de stânga al pâraului Lunca) au fost descoperite fragmente ceramice roșiaticice și cenușii, decorate cu brăie subțiri, alveolate în relief, lipituri de locuințe, materiale litice atribuite culturii Horodiștea-Erbiceni II (cercetare de teren D. Boghian, C. Mihai, 1985; materiale inedite).

⁹ Cercetare de teren D. Boghian, C. Mihai, 1985; materiale inedite.

¹⁰ RAJ IAȘI II, 1985: 419, pct. LXXIX.8.B.

a.Chr.)¹¹ și Gănești-*Draga II/Porcărie II*¹², Buznea-*Recea I/Valea Lupului I*¹³, Buznea-*SE Dealului Beci*¹⁴, Ion Neculce (Prigoreni Mici)-*Siliștea Schitului*¹⁵ și Fedeleşeni-*La Cruce în Fundoaie*¹⁶, demonstrând o importantă densitate a habitatului getic.

II. MATERIALE ARHEOLOGICE

II.1. VASELE CERAMICE LOCALE

Cercetările arheologice de teren au dus la salvarea unui material arheologic destul de bogat și reprezentativ, care este compus, în principal, din numeroase bucăți de vase ceramice. Din păcate, caracterul lor fragmentar nu ne permite să discutăm tipologii și nici clasificări detaliate. Vom încerca totuși, în măsura posibilităților, să facem unele precizări.

Cu excepția unor sporadice fragmente de culoare cenușie¹⁷ și a ceramicii de import, toată vesela analizată a fost lucrată manual. Numărul însemnat de fragmente ne-a impus să renunțăm la redactarea unui catalog cu descrieri individuale și am optat, în schimb, pentru introducerea lor într-o bază de date¹⁸.

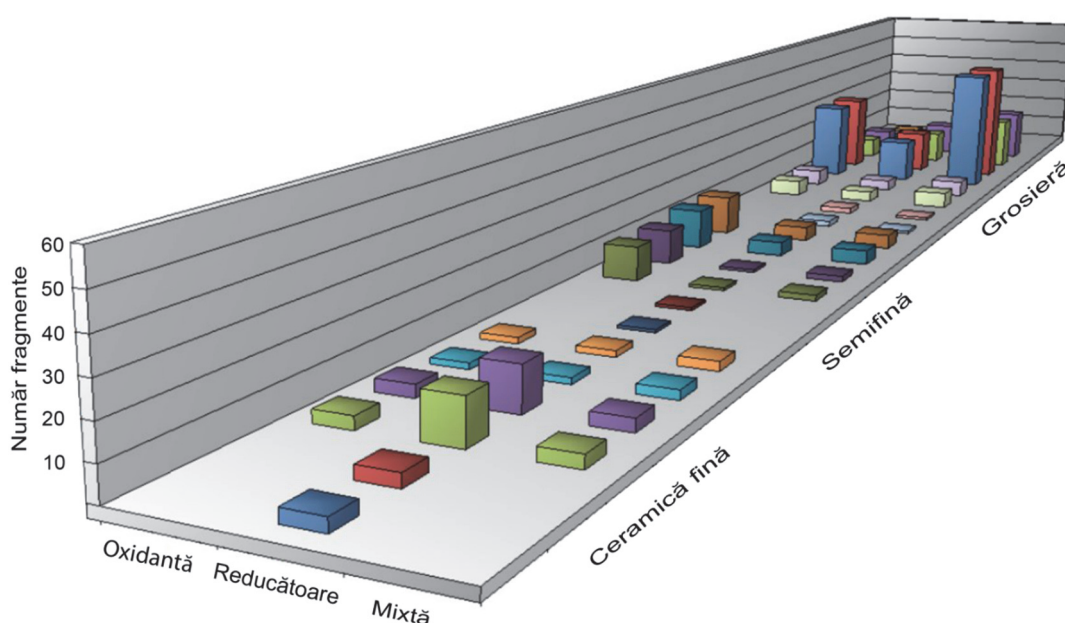

Fig. 1. Grafic cu speciile ceramice din stațiunea de la Gănești – *Tironu* calculate în funcție de rugozitatea suprafețelor și cantitatea incluziunilor, grupate în funcție de ardere.

¹¹ RAJ IAȘI II, 1985: 419, pct. LXXIX.8.D.

¹² Materiale inedite. De pe suprafața acestui sit, aflat la 5-5,5 km SSE de Târgu Frumos, 1,2 km est de Gănești și 400 m V de șoseaua Târgu Frumos-Cristești, identificat în anul 1985 (D. Boghian, C. Mihai), au fost culese materiale ceramice Horodiștea-Erbiceni, din epoca bronzului și getice (sec. III-II a.Chr.), în partea nordică, și fragmente ceramice cucuteniene (fază neprecizată), Horodiștea-Erbiceni, getice (sec. IV-II a.Chr.) și Poienești-Zvorâștea (sec. II-III p.Chr.), în partea sudică și sud-estică. Pare a fi același sit cu Gănești-*Draga II/Via lui Prutinică* (a se vedea RAJ IAȘI II, 1985: 464, pct. LXXIX.8.H), unde au fost descoperite materiale Cucuteni A și din Bronzul final.

¹³ RAJ IAȘI II, 1985: 417, pct. LXXIX.4.A.

¹⁴ RAJ IAȘI II, 1985: 417, pct. LXXIX.4.F.

¹⁵ RAJ IAȘI II, 1985: 420, pct. LXXIX.10.C.

¹⁶ GOSTAR 1954: 554-558.

¹⁷ O pondere similară a ceramicii cenușii lucrată cu roata s-a constatat și la Băiceni-*Mlada* (LÁSZLÓ 1969: 78).

¹⁸ În planșe, artefactele au fost numerotate în continuare, în conformitate cu numărul din baza de date. Fragmentul ceramic cu numărul 24 nu a fost redat, fiind puțin reprezentativ.

O primă analiză pe care am efectuat-o a vizat seriarea ceramicii în funcție de următorii factori: ardere, respectiv, rugozitate (aspectul pastei la atingere) și cantitatea incluziunilor – în cazul de față nisip, pietricele, rar șamotă. Prin această analiză combinatorie, am urmărit obținerea unei departajări mai corecte a speciilor fină, semifină, respectiv grosieră, evidențiind, de asemenea, felul în care ele se asociază cu tipurile de ardere.

Pe baza rezultatelor obținute (Fig. 1), putem să facem anumite precizări. După cum era de așteptat, ceramica grosieră (cu o rugozitate accentuată și o pastă cu multe incluziuni) predomină numeric, urmată de ceramica semifină și de cea fină. Cea grosieră se asociază tuturor tipurilor de ardere, în vreme ce specia fină este asociată mai ales arderii reducătoare. Rezultatele sunt conforme cu ceea ce se știe în general despre ceramica perioadei.

În ceea ce privește formele de vase, predomină net borcanele cu caracteristici morfologice specifice veacurilor IV-III a. Chr.: gură invazată, corp mai mult sau mai puțin bombat, brâu dispus pe diametrul median sau pe înălțimea superioară, torți-apucători de formă ovoidală (vezi Pl. 3-5). Ele sunt de regulă arse mixt și lucrate destul de neglijent. Urmele consistente de ardere secundară și afumare sugerează utilizarea acestor vase la gătit. Corespondențele sunt foarte numeroase: Huși-Corni¹⁹, Cotu-Copălău²⁰, Stăncești²¹, Ibănești²², Dobrovăț-Cetățuia²³, etc.

Întâlnim în acest sit și alte tipuri de borcane, de formă bitronconică, cu gât destul de bine evidențiat (Pl. 10.49,51) și ele cu analogii numeroase în mediul getic (de ex. Butuceni²⁴). Ele par să indice un orizont cronologic ceva mai tardiv decât cele din categoria anterioară.

Nu lipsesc nici vasele destinate consumului de lichide. Ele sunt lucrate dintr-o pastă de bună calitate, cu puține incluziuni, iar suprafețele sunt adesea lustruite. Câteva fragmente par să fi aparținut unor cești sau căni cu toartă înălțată (Pl. 6.19-20, 22-23). O bucată (Pl. 6.21) provine dintr-o cană bitronconică cu gât înalt. Starea modestă de conservare nu permite prea multe discuții asupra acestei categorii. Totuși, numărul mare de toarte (vezi Pl. 15) poate fi un indicator cu privire la ponderea reală a cănilor și ulcioarelor.

Vasele utilizate pentru servitul alimentelor sunt bine reprezentate în lotul analizat. O prezență interesantă sunt vasele de tip *lekane*, lucrate manual. Ele reprezintă imitații locale după forme specifice olăriei elenistice. Unul dintre ele (Pl. 7.25), cu mânere plate dispuse la nivelul gurii, neperforate și terminate cu proeminențe își găsește corespondențe la Căscioarele-Șuvița Hotarului²⁵, Butuceni²⁶, dar și la Poiana²⁷. Cel de-al doilea (Pl. 7.26), cu mânerul dispus sub buză, are bune analogii la Butuceni²⁸.

Străchinile sunt prezente în număr mare. Acestea sunt lucrate îngrijit, suprafețele lor fiind adesea lustruite. În cadrul materialului recuperat, putem distinge mai multe categorii. Prima este reprezentată de străchinile cu buza ușor evazată și corp emisferic (Pl. 7.27-28). Au numeroase analogii, de pildă la Bunești-Averești²⁹, Butuceni³⁰, Poiana Mănăstirii-Între Șanțuri³¹, Cotu-Copălău³², etc.

¹⁹ TEODOR 1999: Fig. 28.

²⁰ ȘOVAN, IGNAT 2005: Pl. 6.9-10; Pl. 10.9; Pl. 12.6, etc.

²¹ FLORESCU, FLORESCU 2012: Fig. 69.1,4.

²² ȘADURSCHI, MOSCALU 1989: Fig 5.1; Fig. 6.1-2.

²³ BERZOVAN 2016: Pl. 13.19-21.

²⁴ NICULIȚĂ *et.al.* 2002: Fig. 86.

²⁵ SÎRBU *et.al.* 1996: Fig. 39.5; MÂNDESCU 2010, Pl. 64.2.

²⁶ MOSCALU 1983: 129 și Pl. XC.8.

²⁷ Fragmente de mânere cu aspect similar, vezi VULPE, TEODOR 2003: 647, Fig. 168.1,4.

²⁸ MOSCALU 1983: Pl. LXXXIX.6.

²⁹ MÂNDESCU 2010, Pl. 35.35-36.

³⁰ MÂNDESCU 2010, Pl. 41.23,25.

³¹ BERZOVAN 2016: Pl. 10.5.

³² ȘADURSCHI, ȘOVAN 1994: Fig. 8.a,b.

A doua categorie, cuprinde străchinile cu buza mai mult sau mai puțin evazată (Pl. 7.30 și Pl. 8.33). A treia categorie este reprezentată de străchinile cu corp tronconic și gura invazată (Pl. 7.29, Pl. 8.34,35,36) și ele bine cunoscute în lumea getică³³.

A patra categorie este reprezentată de străchinile de formă tronconică, cu buza dreaptă sau ușor invazată, deosebindu-se sensibil de categoria anterioară printr-o arcuire mai mare a pereților (de pildă Pl. 7.31; Pl. 8.38,39). Forme similare se regăsesc și în cetatea de la Bunești-Averești³⁴, Curteni-Dealul Pietrăriei³⁵, Saharna-La Șanț³⁶, Pietroasa Mică-Gruuiu Dării³⁷, etc. Din această categorie face parte un exemplar (Pl. 8.37) lucrat la roata olarului, ars reducător, cu pasta de culoare cenușie.

Castroanele sunt mai puține. Remarcăm prezența unui exemplar de formă tronconică (Pl. 10.53), de dimensiuni destul de mari.

Vasele de provizii sunt prezente în număr semnificativ. O primă categorie este reprezentată de vasele în formă de clopot, cu gura invazată (Pl. 9.41,43-46). Din punct de vedere morfologic, acestea sunt similare borcanelor, deosebindu-se însă prin dimensiunile cu mult mai mari. Remarcăm, de asemenea, prezența vaselor cu profil aproape drept, cunoscute, uneori, și sub denumirea de vase de tip „sac” (Pl. 9.42, eventual și Pl. 10.49). Mai interesant este un vas de tip *pythos*, lucrat manual (Pl. 9.40), cu pastă de culoare cărămizie peste care a fost aplicat un „slip” albicios, probabil în vederea impermeabilizării.

Mai multe fragmente (Pl. 12.68-72) provin de la capace. Ele sunt lucrate dintr-o pastă ce conține destul de multe incluziuni. Unul dintre ele (Pl. 12.70) cu marginea ușor ridicată, ar putea fi încadrat subtipului XXIII/a propus de E. Moscalu³⁸. Își găsește corespondențe în stațiunea de la Băiceni-*Mlada*³⁹, în cetățile de la Stâncești⁴⁰ și Cotu-Copălău⁴¹, la Cozmești⁴² etc. Celelalte pot fi atribuite categoriei XXIII/b, care înglobează capacele discoidale fără margini ridicate, cu analogii⁴³ încadrate cronologic pe întreg parcursul veacurilor V-III a.Chr.⁴⁴.

Ornamentica, deși prezintă pe un număr mare de artefacte, prezintă un repertoriu destul de sărăcăcios (Pl. 13-14). Constatăm preponderența ornamentelor plastice, mai ales a celor cu un pregnant rol funcțional (apucători, butoni), în vreme ce ornamentele incizate lipsesc aproape cu totul. Predomină brăurile alveolare și crestate, în diverse forme și combinații, urmate de brăiele sau „nervurile” simple.

Remarcăm butonii rotunzi, uneori aplatizați. Apucătorile de formă ovoidală sunt foarte frecvente, câteva dintre prezentând perforații realizate înainte de ardere (Pl. 13.90-93). Acestea vor fi fost realizate probabil în vederea atârării vaselor.

Există însă și perforații realizate în pereți (Pl. 13.84, Pl. 14.118), efectuate după ardere. Acestea ar fi putut fi făcute în vederea unor reparații.

Atragem atenția asupra câtorva fragmente specifice olăriei culturii Poienești – Lukașevka (vezi Pl. 17.149), atribuită de cei mai mulți cercetători bastarnilor istorici⁴⁵. Prezența acestor fragmente ne oferă indicii prețioase cu privire la cronologia locuirii getice din stațiunea discutată.

³³ De ex. la Butuceni, NICULIȚĂ *et.al.* 2002: Fig. 91.1; ZANOCI 1998: Fig. 98.2, etc.

³⁴ MĂNDESCU 2010, Pl. 35.32-33.

³⁵ MĂNDESCU 2010, Pl. 103.18.

³⁶ ZANOCI, BĂȚ 2006: Fig. 3.6.

³⁷ DUPOI, SÎRBU 2001: Fig. 101.5.

³⁸ MOSCALU 1983: 87.

³⁹ LÁSZLÓ 1969: 78.

⁴⁰ MOSCALU 1983: 87.

⁴¹ ȘOVAN, IGNAT 2005, Pl. 9.6, Pl. 11.15.

⁴² MARIN 1989: 35.

⁴³ De pildă la Stâncești (FLORESCU, FLORESCU 2012: Fig. 78; Cotu-Copălău (ȘOVAN, IGNAT 2005, Pl. 11.14), Curteni-Valea Merilor (MĂNDESCU 2010, Pl. 105.25), etc.

⁴⁴ MOSCALU 1983: 87-88.

⁴⁵ Pentru analogii, a se vedea BABEȘ 1993: Taf. 13.4, etc.

II.2. VASELE CERAMICE DE IMPORT

Ceramica de import lipsește aproape cu totul. Din cele peste 300 de fragmente ceramice analizate, am identificat doar două fragmente de amfore grecești, între care un rest de toartă (Pl. 17.148). Starea modestă de conservare nu permite prea multe discuții, însă judecând după pastă, aceasta pare să provină de la o amforă venită dintr-un centru egeean⁴⁶.

Prezența unor puține fragmente ale ceramicii de import reprezintă, după toate probabilitățile, doar stadiul cercetărilor, dar poate reprezenta și reflexul poziționării geografice periferice a stațiunii, în raport cu principalele rute comerciale ale vremii.

II.3. OBIECTE DE UZ CASNIC ȘI GOSPODĂRESC

Un număr nu foarte mare de artefacte ne vorbește despre ocupațiile zilnice ale celor ce au viețuit în această stațiune cu circa două milenii și jumătate în urmă. Meșteșuguri casnice, precum torsul și țesutul, sunt atestate de fusaiole și un fragment dintr-o greutate pentru război (Pl. 16.144). În ceea ce privește fusaiolele, predomină cele de formă bitronconică (Pl. 17.150-154, 157-158, 160), comune în toate stațiunile getice de la răsărit de Carpați⁴⁷. A doua categorie este reprezentată de piesele de formă elipsoidală (Pl. 17.155, 161 un tip ceva mai rar⁴⁸). O piesă de formă discoidală, perforată, destul de deteriorată, putea să fi servit ca fusaiolă sau eventual ca rondel (Pl. 17.156); și ea prezintă numeroase analogii⁴⁹.

Între materialele salvate se află și un așa-zis „calapod” sau „lustruitor” (Pl. 16/143), cu talpă de formă circulară. În general, acest tip de piese cu funcționalitate incertă⁵⁰ au talpa rectangulară sau ovoidală, însă există corespondențe și pentru exemplarul discutat de noi, de pildă în cetatea de la Stâncești⁵¹. Comparativ cu veacurile II-I î.Hr., când sunt destul de frecvente, în mediul getic al veacurilor IV-III î.Hr. instrumentele de acest tip sunt relativ rare⁵².

Instrumentarul litic nu este prea numeros. O piatră, de formă ovoidală, putea să fi fost utilizată ca instrument în procesul de lustruire a ceramicii (Pl. 16.142). Remarcăm prezența unui percutor (Pl. 16.1). Două frecătoare din piatră, cu urme de uzură (Pl. 16.137, 139), stau mărturie probabil meșteșugului prelucrării pieilor. La acestea se mai adaugă o cute (Pl. 16.138) și o posibilă răzuitoare (Pl. 16.140).

II.4. VARIA

Deocamdată nu cunoaștem pentru acest sit descoperiri de piese de armament. De un interes mai aparte este un proiectil de praștie, de formă bitronconică, realizat din lut ars (Pl. 16.145). Prezintă o lungime de cca. 4,8 cm și o lățime maximă de cca. 2,5 cm. Pentru lumea getică, cunoaștem relativ puține bile de praștie publicate⁵³. Realizate din piatră sau din lut, ele sunt îndeosebi de formă sferică. Se cunosc însă și exemplare cu o formă similară exemplarului discutat de noi, de ex. la Mășcăuți⁵⁴. Este posibil ca proiectilele de praștie de formă bitronconică sau ovoidală să apară în mediul getic și ca urmare a influențelor din lumea elenistică, unde astfel de piese, realizate majoritar din plumb, cunosc o largă răspândire.

⁴⁶ Determinare făcută de către dr. Ștefan Honcu (Institutul de Arheologie din Iași), căruia îi mulțumim pe această cale.

⁴⁷ ARNĂUT 2003: 115.

⁴⁸ ARNĂUT 2003: 116.

⁴⁹ ZANOCI 1998: Fig. 78.13-16, 18-20.

⁵⁰ Inițial, ele au fost considerate în literatura de specialitate drept lustruitoare, utilizate la netezirea pereților vaselor ceramice, eventual calapoade (vezi BABEȘ 1980). Argumentele împotriva acestor ipoteze constau în absența amprentelor tehnologice specifice pe vasele lucrate cu mâna. O altă ipoteză, mai recentă, leagă aceste obiecte de procesul prelucrării pieilor (KOTIGOROŠKO 1995: 92) dar analiza traseologică invocată, după cunoștințele noastre, nu a fost publicată. Până la realizarea unor analize pe loturi de piese mari, funcționalitatea lor va continua să rămână un mister.

⁵¹ FLORESCU, FLORESCU 2012: Fig. 64.8a-b.

⁵² ARNĂUT 2003: 116.

⁵³ MÂNDESCU 2007: 269-273.

⁵⁴ MÂNDESCU 2007: Fig. 1.42.

Podoabele sunt destul de slab reprezentate. O piesă cilindrică din lut ars, perforată, putea să fi fost folosită ca mărgică (Pl. 17.159).

Două piese mai aparte ar putea să ne ofere unele indicii despre crezurile și superstițiile comunității getice din punctul Tironu. Prima dintre ele este o statueta antropomorfă realizată din lut (Pl. 16.147). Lucrată dintr-un singur baton de argilă și arsă înegal, aceasta a fost realizată într-o manieră simplistă, detaliile anatomice fiind sugerate prin presare și tragere în pastă. În partea superioară a capului prezintă un orificiu de formă aproximativ triunghiulară, realizat cu un bețișor. Având în vedere că în zona organelor reproductive este vizibilă o mică incizie, este posibil să se fi urmărit redarea unui personaj de sex feminin. Nasul figurinei este ușor rupt, încă din Antichitate. Dimensiunile sunt după cum urmează: înălțimea totală: 5,2 cm, iar grosimea este între 1,8 cm în partea superioară și 2,7 cm la bază. Din punct de vedere tipologic, ea se încadrează categoriei a V-a după Valeriu Sîrbu, a figurinelor formate practic doar din cap și picioare, fără mâini, dar cu redarea, uneori expresivă, a detaliilor feței⁵⁵.

Figurinele antropomorfe sunt foarte bine atestate în mediul nord-tracic la nivelul veacurilor V-III î.Hr., spațiul est-carpatic fiind zona cea mai bogată în descoperiri⁵⁶: Băiceni-*Mlada*⁵⁷, Stănțești⁵⁸, Bunești-Averești⁵⁹ etc. Piesele puteau să fi fost folosite în diverse practici cu caracter magic⁶⁰ ce vizau vătămarea, vindecarea sau obținerea unor beneficii cu privire la persoana al cărei chip era „redat” în lut. Aceste aserțiuni pot fi acceptate mai ales în cazul figurinelor ce prezintă urme de deteriorare intenționată⁶¹. În cazul de față, este mai greu de spus ce s-a urmărit prin incizia efectuată în capul figurinei – oricum, piese cu astfel de incizii se mai întâlnesc în mediul nord-tracic⁶².

Legat eventual de unele practici cu caracter magic ar putea fi și un vas miniatural (Pl. 16.146), de formă tronconică, dintr-o pastă cu puține incluziuni. Acesta prezintă dimensiuni foarte reduse: diametrul fundului 0,8 cm, diametrul gurii 1,7 cm, înălțimea totală fiind de 1,8 cm. Vasele miniaturale sunt o prezență bine cunoscută în așa-numitele „truse magice” din lumea getică⁶³, o piesă asemănătoare ca formă și dimensiuni apărând într-o „trusă” descoperită la Zimnicea⁶⁴. Cu toate acestea însă, pentru piesa discutată de noi, în lipsa contextului arheologic nu putem exclude și alte posibile interpretări (de ex. jucărie, vas pentru porțiuni medicale etc.).

III. CRONOLOGIE ȘI DISCUȚII

În lipsa unor săpături, o cronologie precisă pentru locuirea getică din stațiunea de la Tironu este imposibil de stabilit. Cu toate acestea, materialele recuperate, chiar lipsite de context, ne pot oferi anumite repere. Corespondențele semnalate pentru materialele arheologice discutate sugerează o încadrare destul de largă în veacurile secolele IV-III a.Chr. Un indiciu ceva mai limpede ne este oferit de prezența fragmentelor de tip Poienești-Lukașevka, știut fiind că pătrunderea acestor triburi războinice în spațiul est-carpatic are loc la finele veacului al III-lea a.Chr.⁶⁵. Așadar, eventuale prelungiri ale locuirii chiar în prima parte a secolului II a.Chr., așa cum ar sugera prezența unor anumite forme ceramice mai „evolute”, nu pot fi excluse. Dacă

⁵⁵ SÎRBU 1993: 60.

⁵⁶ SÎRBU 1993: 60; Vezi și SANIE 1999: 44 și următoarele.

⁵⁷ LÁSZLÓ 1969: 85.

⁵⁸ FLORESCU, FLORESCU 2012: Fig. 67.

⁵⁹ BAZARCIUC 1980: 176, Fig. 15.1-3; BAZARCIUC 1987: 33-39, Fig. 1-6.

⁶⁰ Vezi discuțiile la SÎRBU 1993: 58-61; utilizarea figurinelor antropomorfe în practici cu caracter magic este, de altfel, bine atestată în sursele scrise ale Antichității, vezi FARAONE 1989: 294-300.

⁶¹ Vezi discuția la SÎRBU 2009: 64.

⁶² SÎRBU 1993: 59; SÎRBU 2009: 62.

⁶³ SÎRBU 1993: 69.

⁶⁴ GANCIU, MÂNDESCU 2014: Fig. 3.8.

⁶⁵ Asupra acestor probleme, a se vedea BABEȘ 1970; MUNTEANU 2008; vezi și BABEȘ, MIRIȚOIU, 2011: 110, nota 33 pentru unele discuții și interpretări istoriografice. Pentru începutul culturii Poienești – Lukașevka, vezi IARMULSCHI 2016: 13-19.

lucrurile stau într-adevăr așa, ele se încadrează într-un tipar mai larg, specific Podișului Moldovei, în care o bună parte din stațiunile getice încadrate în secolele IV-III a.Chr. (fortificate sau nu) sunt succedate fără niciun hiatus aparent de locuiri de tip Poienești-Lukașevka.

Materialele de la Gănești-Tironu, deși lipsite de context arheologic, ne oferă o interesantă frescă asupra vieții comunităților rurale getice ce trăiau „în umbra” marilor cetăți de pământ. Rămâne ca viitoare cercetări arheologice să completeze aceste observații preliminare.

BIBLIOGRAFIE

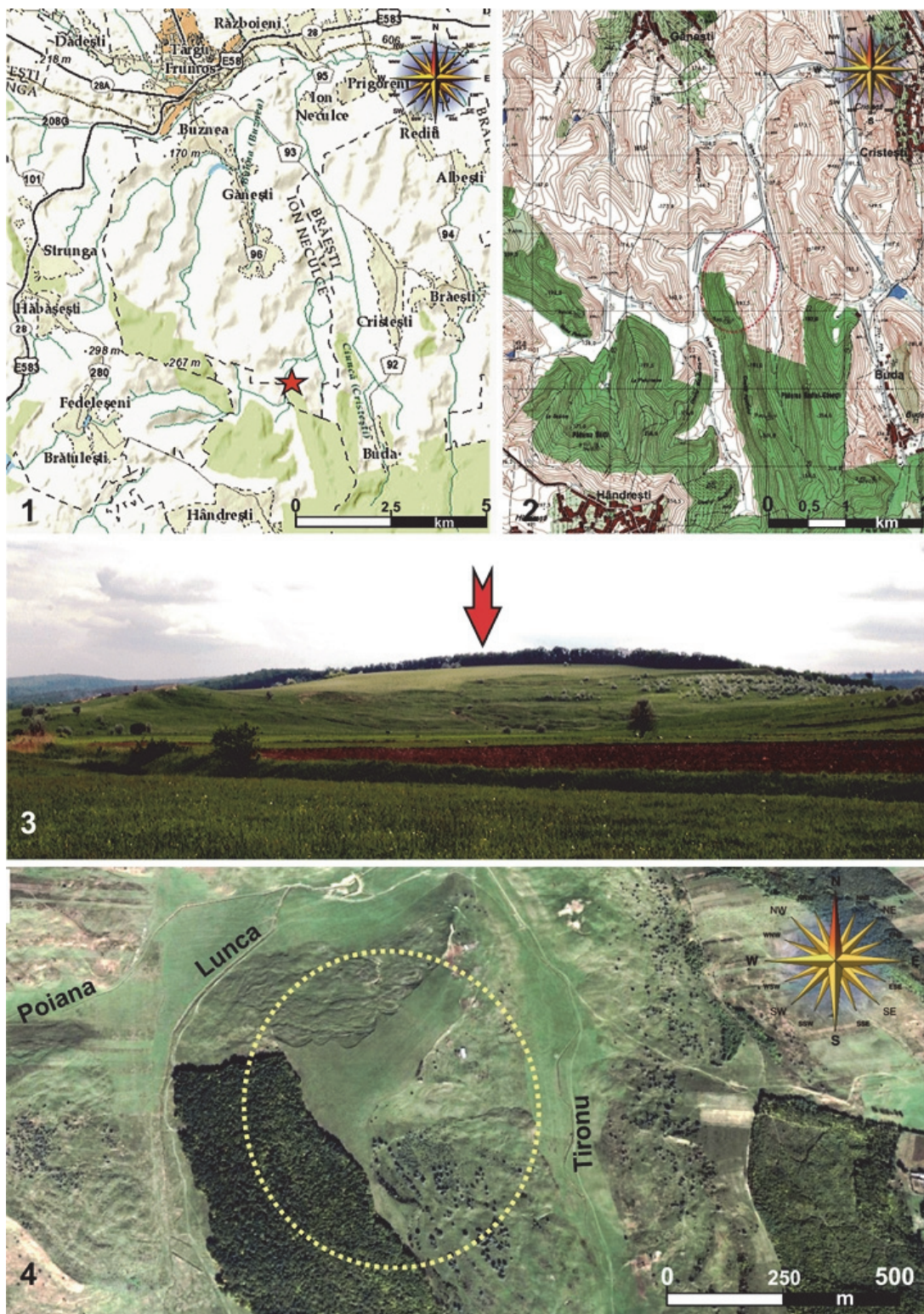
- ARNĂUT 2003 Arnăut, T., *Vestigii ale sec. VII - III a.Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați*, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău.
- BABEȘ 1993 Babeș, M., *Die Poienești-Lukasevka-Kultur: ein Beitrag zur Kulturgeschichte im Raum östlich der Karpaten in den Jahrhunderten von Christi Geburt*, Bonn.
- BABEȘ 1980 Babeș, M., *Unelte geto-dace pentru modelarea ceramicii*, in: SCIVA, XXXI, 1, 23-31.
- BABEȘ 1970 Babeș, M., *Dacii și Bastarnii*, in: *Memoria Antiquitatis*, II, 215-236.
- BABEȘ, MIRIȚOIU 2011 Babeș, M., Mirițoiu, N., *Practici funerare birituale prelungite în spațiul carpato – dunărean în secolele V – III a. Chr.*, in: ArhMold, XXXIV, 103-149.
- BAZARCIUC 1987 Bazarciuc, V., *Noi descoperiri în cetatea geto-dacă de la Bunești - Averești (jud. Vaslui)*, in: SCIVA, XXXVIII, 1, 33-39.
- BAZARCIUC 1980 Bazarciuc, V., *Cetatea geto-dacă de la Bunești - Dealul Bobului, jud. Vaslui*, in: MCA, XIV, 164-177.
- BERZOVAN 2016 Berzovan, A., *Considerații privind două cetăți getice din Podișul Moldovei: Poiana Mănăstirii - Între Șanțuri și Dobrovăț - Cetățuia, jud. Iași (sec. V - III î.Hr.)*, in: Micle, D. (ed.), *Arheovest IV. In Honorem Adrian Bejan. Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, 1, JATEPress Kiadó, Szeged, 215-246.
- DUPOI, SÎRBU 2001 Dupoi, V., Sîrbu, V., *Pietroasele – Gruiu Dării. Incinta dacică fortificată (I)*, Biblioteca Musaioș, Buzău.
- FARAONE 1989 Faraone, C. A., *Clay Hardens and Wax Melts: Magical Role Reversal in Vergi's Eights Eclogue*, in: CPh, 84, 4, 294-300.
- FLORESCU, FLORESCU 2012 Florescu, A., Florescu, M., *Cetățile traco-getice din secolele VII-III a.Chr. de la Stâncești (jud. Botoșani)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște.
- GANCIU, MĂNDESCU 2014 Ganciu, A., Măndescu, D., *O „trusă magică” descoperită în necropola getică de la Zimnicea – „Câmpul Morților”*, in: Măndescu, D. (ed.), *Influențe, contacte și schimburi culturale între civilizațiile spațiului carpato-dunărean, din Preistorie până în Antichitate*, Ed. Ordessos, Pitești, 93-105.
- GOSTAR 1954 Gostar, N., *Sondajul de la Fedeleșeni*, in: Dumitrescu, Vl. (ed.), *Hăbășești. Monografie arheologică*, Ed. Academiei R.P.R., București, 554-558.
- IARMULSCHI 2016 Iarmulschi, V., *Notes on the start date of the Poienești - Lucașeuca culture*, in: JAHA, 3.3, 13-19.
- KOTIGOROŠKO 1995 Kotigoroško, V., *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n – IV e.n. (perioadele La Tène și romană)*, București.
- LÁSZLÓ 1969 László, A., *Așezarea daco-getică de la Băiceni (secolele IV-II î.e.n.)*, in: ArhMold, VI, 65-90.
- MARIN 1989 Marin, T., *Așezarea geto-dacică din secolele VI-IV î.e.n. de la Cozmești, județul Vaslui*, in: AMM, IX-XI, 33-45.
- MĂNDESCU 2010 Măndescu, D., *Cronologia perioadei timpurii a celei de-a doua epoci a fierului (sec. V-III a.Chr.) între Carpați, Nistru și Balcani*, Ed. Istros, Brăila.
- MĂNDESCU 2007 Măndescu, D., *Praștia – o armă mai puțin cunoscută utilizată de geți*, in: *Tyragetia*, XVI, 1, 269-273.

- MOSCALU 1983 Moscalu, E., *Ceramica traco-getică*, Muzeul Național de Istorie, București.
- MUNTEANU 2008 Munteanu, O., *Weak chain or where have the Getae dissapeared ?* in: Pop, H. (ed.), *Dacian Studies. Contributions for La Tene period researches*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 13-33.
- NICULIȚĂ *et.al.* 2002 Niculiță, I., Teodor, S., Zanoci, A., *Butuceni. Monografie arheologică*, Vavila Edinf. SRL, București.
- RAJ IAȘI II 1985 Chirica, V., Tanasachi, M., *Repertoriul arheologic al județului Iași*, II, Iași.
- SANIE 1999 Sanie, S., *Din istoria culturii și religiei geto-dacice*, (II), Ed. Universității „Al. I. Cuza” Iași, Iași.
- SÎRBU 2009 Sîrbu, V., *Figurine, statuete și capace antropomorfe și zoomorfe geto-dacice din Muntenia (sec. IV a.Chr. - I p.Chr.)*, in: TD, I, XXIV, 1-2, 37-69.
- SÎRBU 1993 Sîrbu, V., *Credințe și practici funerare, religioase și magice în lumea geto-dacilor*, Ed. Porto-Franco, Galați.
- SÎRBU *et. al.* 1996 Sîrbu, V., Damian, P., Alexandrescu, E., Safta, E., Damian, O., Pandrea, S., Niculescu, A., *Așezări din zona Căscioarele – Greaca – Prundu – Mileniile I î.Hr. – I d.Hr.*, Ed. Istros, Brăila.
- ȘOVAN, IGNAT 2005 Șovan, O. L., Ignat, M., *Așezarea getică fortificată de la Cotu - Copălău, jud. Botoșani*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște.
- ȘADURSCHI, MOSCALU 1989 Șadurschi, P., Moscalu, E., *O nouă cetate getică aparținând aspectului cultural Canlia la Ibănești (județul Botoșani)*, in: *Hierasus*, VII-VIII, 183-200.
- ȘADURSCHI, ȘOVAN 1994 Șadurschi, P., Șovan, O., *Așezarea getică întărită de la Cotu - Copălău*, în: *ArhMold*, XVII, 169-181.
- TEODOR 1999 Teodor, S., *Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î.d.r. Considerații generale și repertoriu arheologic*, Ed. Vavila Edinf SRL, București.
- TUFESCU 1940 Tufescu, V., *O regiune de vie circulație: "Poarta Tg. Frumos"*, in: *BSSRG*, LIX, 329-416.
- VULPE, TEODOR 2003 Vulpe, R., Teodor, S., *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, Ed. Vavila Edinf, București.
- ZANOCI 1998 Zanoci, A., *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extra-carpatic în secolele VI-III a.Chr.*, Ed. Vavila Edinf SRL, București.
- ZANOCI, BĂȚ 2007 Zanoci, A., Băț, M., *Cercetările arheologice la situl traco-getic Saharna „La Șanț” (Campania 2006)*, in: *Tyragetia*, XVI, 1, 287-298.

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. Geographical position of the Gănești – Tironu archaeological site 1-2. On the topographic maps; 3. General view from NNE; 4. Ortophoto 2012 (cartographical support: 1, 4. ANCP; 2. MapN topographical map, RSR, second edition, 1984; 4. *Google Earth Pro*; 3. Foto S.-C. Enea).
- Pl. II. Buznea-Gănești Area. Getic Late Iron Age sites mentioned in the text: 1. Buznea-SE Dealul Beci; 2. Ion Neculce-Silișteea Schitului; 3. Buznea-Valea Lupului I (Recea I); 4. Gănești-Siliște; 5. Gănești-Dealul Bivolului; 6. Gănești-Între Drumuri; 7. Gănești-Vetrele de sat (Izvor II); 8. Gănești-Draga II (Porcărie II); 9. Gănești-Tironu; 10. Fedeleșeni-La Cruce în Fundoaie (cartographical support MapN topographical map, RSR, second edition, 1984).
- Pl. III. Gănești - Tironu. Jars (1-5).
- Pl. IV. Gănești - Tironu. Jars (6-11).
- Pl. V. Gănești - Tironu. Jars (12-18).
- Pl. VI. Gănești - Tironu. Mugs (19-23).
- Pl. VII. Gănești - Tironu. Lekane type vessels (25-26); Various sorts of bowls (27-32).
- Pl. VIII. Gănești - Tironu. Various sorts of bowls (33-39).

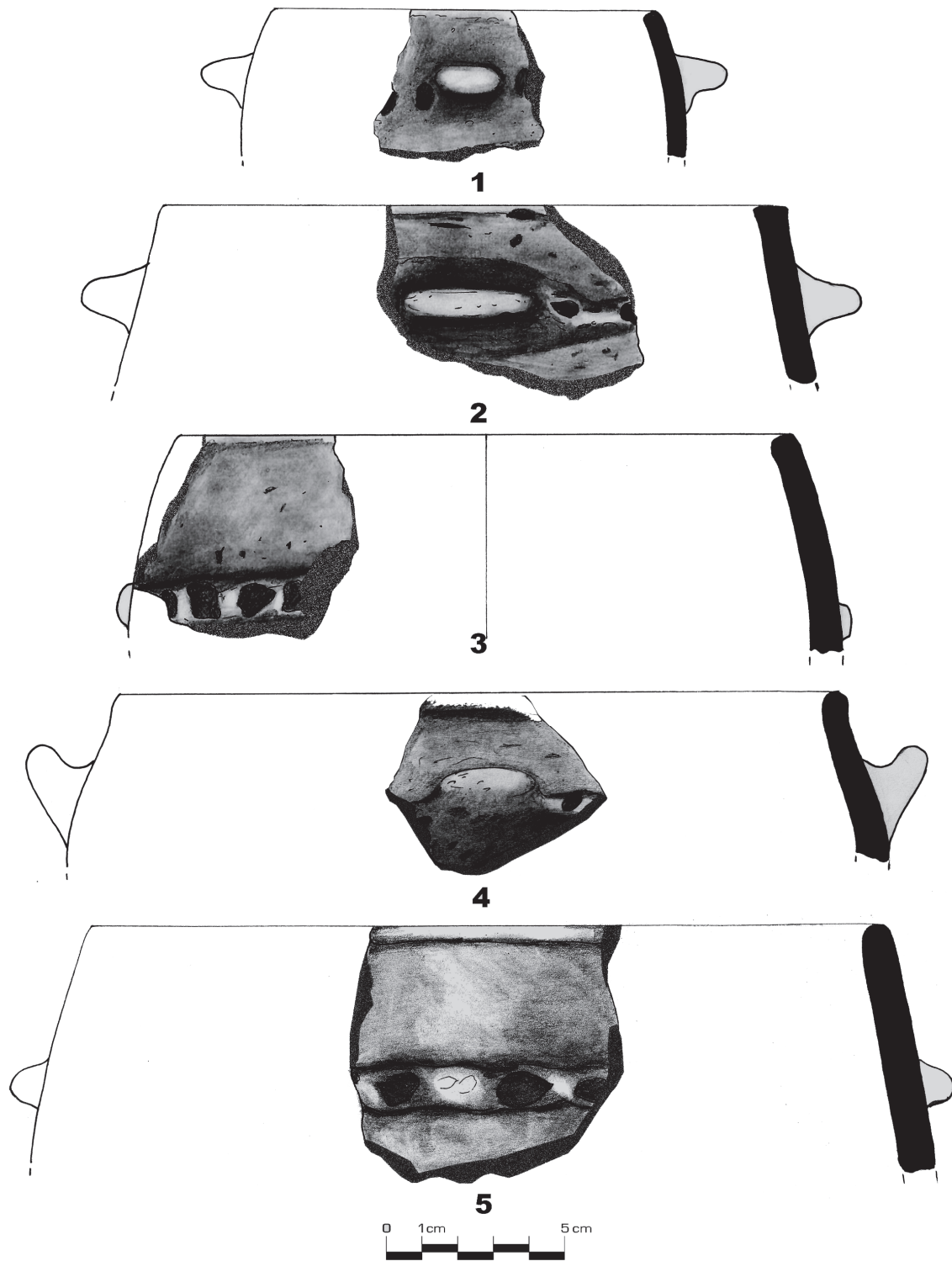
- Pl. IX. Gănești - *Tironu*. Fragment of a *pythos* type vessel (40); Various kinds of storage vessels (41-46).
- Pl. X. Gănești - *Tironu*. Various types of vessels (47-53).
- Pl. XI. Gănești - *Tironu*. Vessels bases (54-62).
- Pl. XII. Gănești - *Tironu*. Vessel bases (63-67); Tops (68-73).
- Pl. XIII. Gănești - *Tironu*. Fragments with plastic ornaments (74-95).
- Pl. XIV. Gănești - *Tironu*. Fragments with plastic ornaments (96-118).
- Pl. XV. Gănești - *Tironu*. Various types of handles (119-136).
- Pl. XVI. Gănești - *Tironu*. Lithic materials (137-142); Clay „block” (143); Fragment of a weight made of clay (144); Sling bullet of burned clay (145); Miniature pot (146); Anthropomorphic figurine made of burned clay (147).
- Pl. XVII. Gănești - *Tironu*. Hellenistic Amphora handle (148); Poienești – Lukașevka type vessel (149); Clay spindle whorls (150-158, 160-162); Clay bead (?) (159).

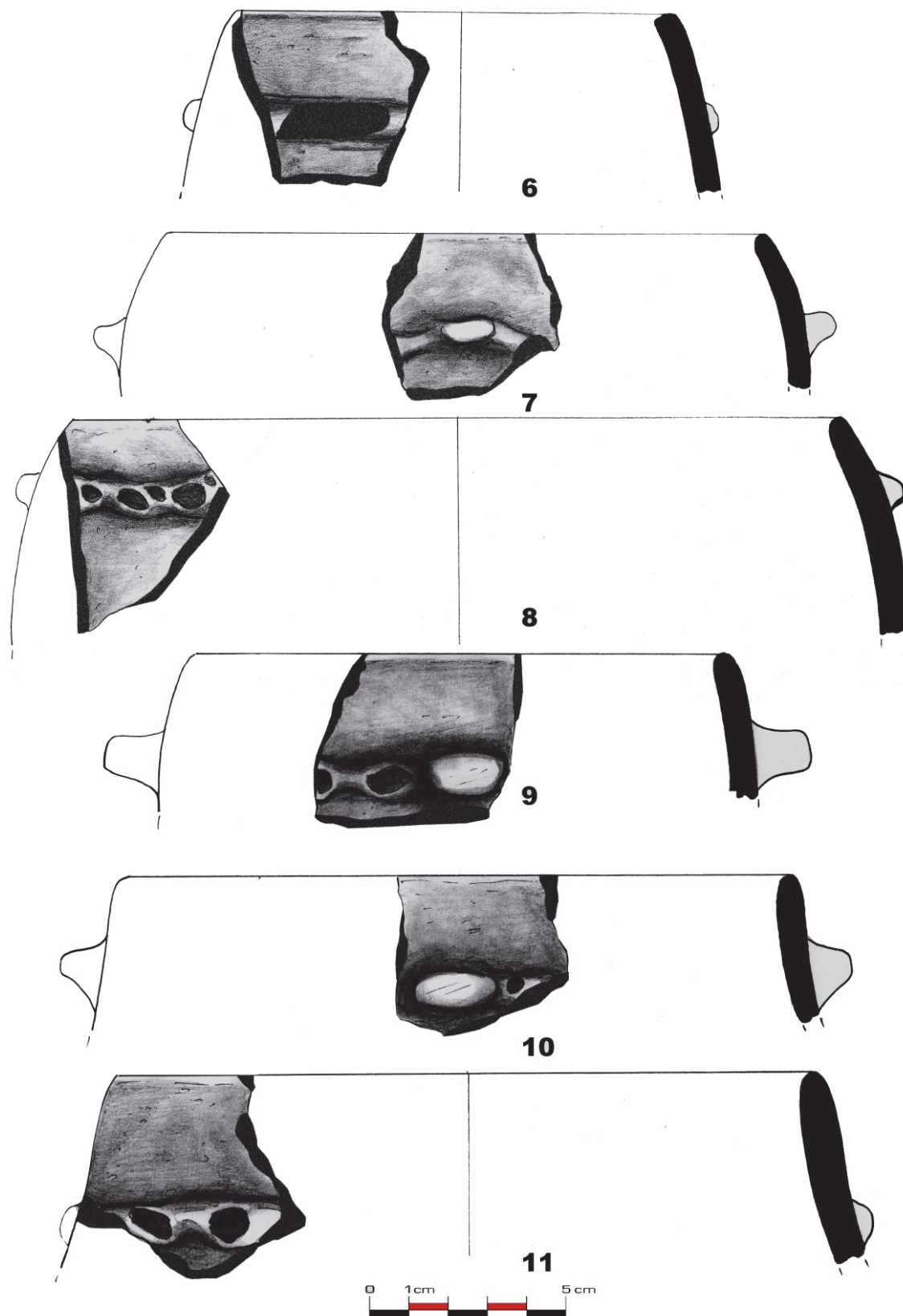
Pl. I. Localizarea geografică a sitului de la Gănești-Tironu. 1-2. Pe hărțile topografice; 3. Vedere generală dinspre NNE; 4. Ortofotoplan 2012 (suporturi cartografice: 1, 4. ANCP; 2. Harta topografică MAPn, RSR, ediția a II-a, 1984; 4. Google Earth Pro; 3. Foto S.-C. Enea).

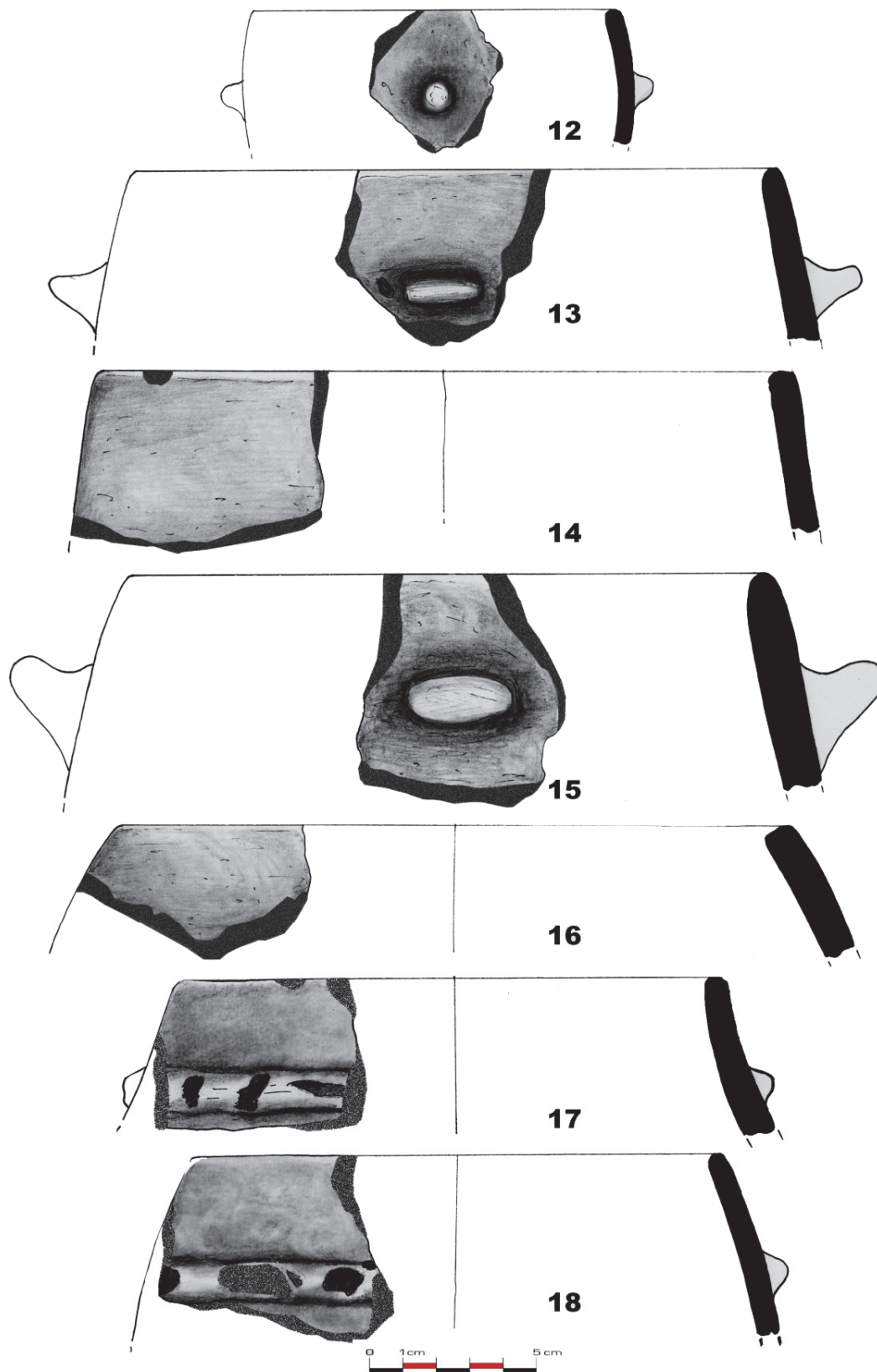
Pl. II. Zona Buznea-Gănești. Siturile Latene getic menționate în text: 1. Buznea-SE Dealul Beci; 2. Ion Neculce-Silișteea Schitului; 3. Buznea-Valea Lupului I (Recea I); 4. Gănești-Siliște; 5. Gănești-Dealul Bivolului; 6. Gănești-Între Drumuri; 7. Gănești-Vetrele de sat (Izvor II); 8. Gănești-Draga II (Porcărie II); 9. Gănești-Tironu; 10. Fedeleșeni-La Cruce în Fundoaie (suport cartografic Harta topografică MAPN, RSR, ediția a II-a, 1984).

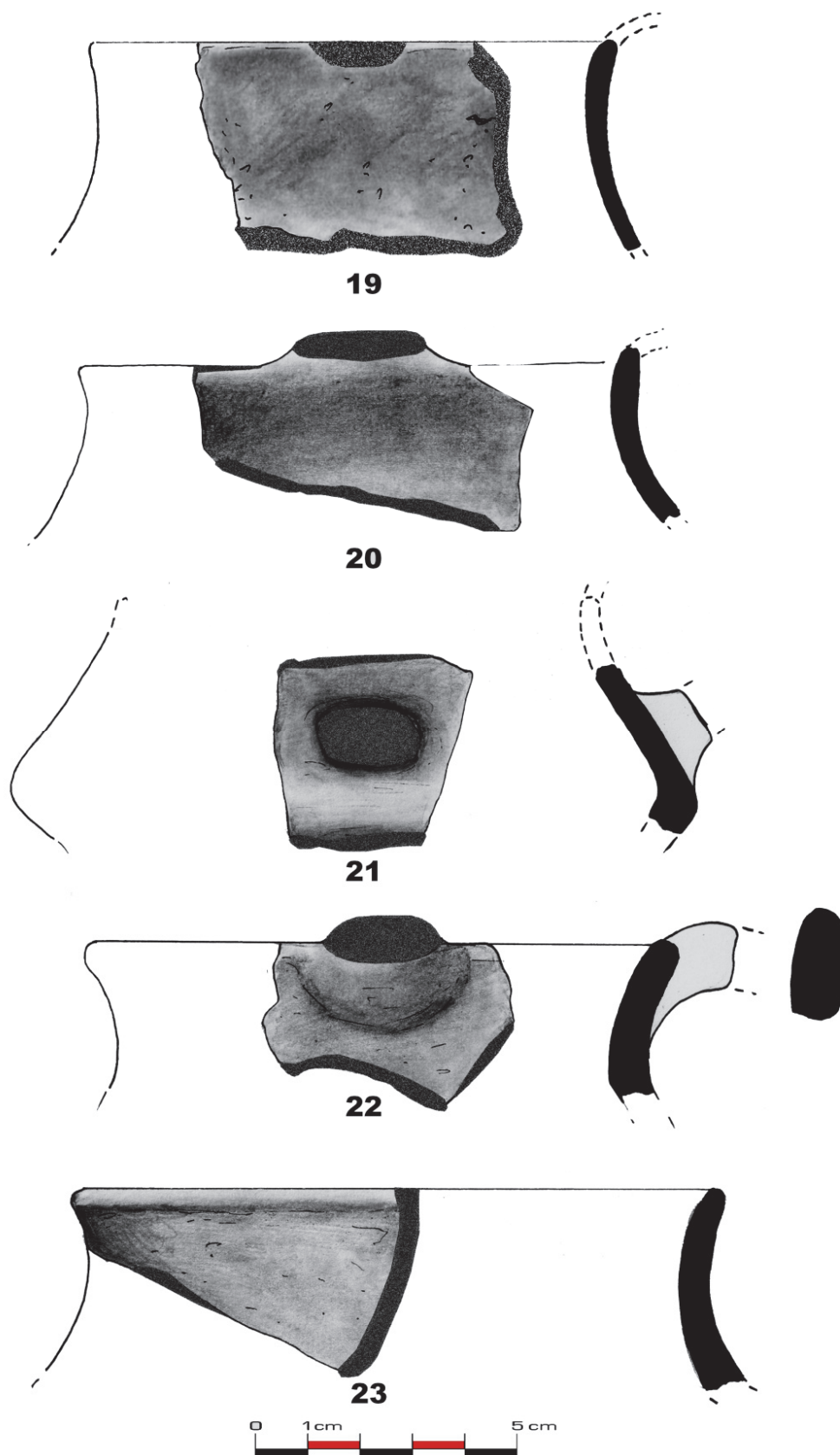
Pl. III. Gănești - *Tironu*. Vase de tip borcan (1-5).

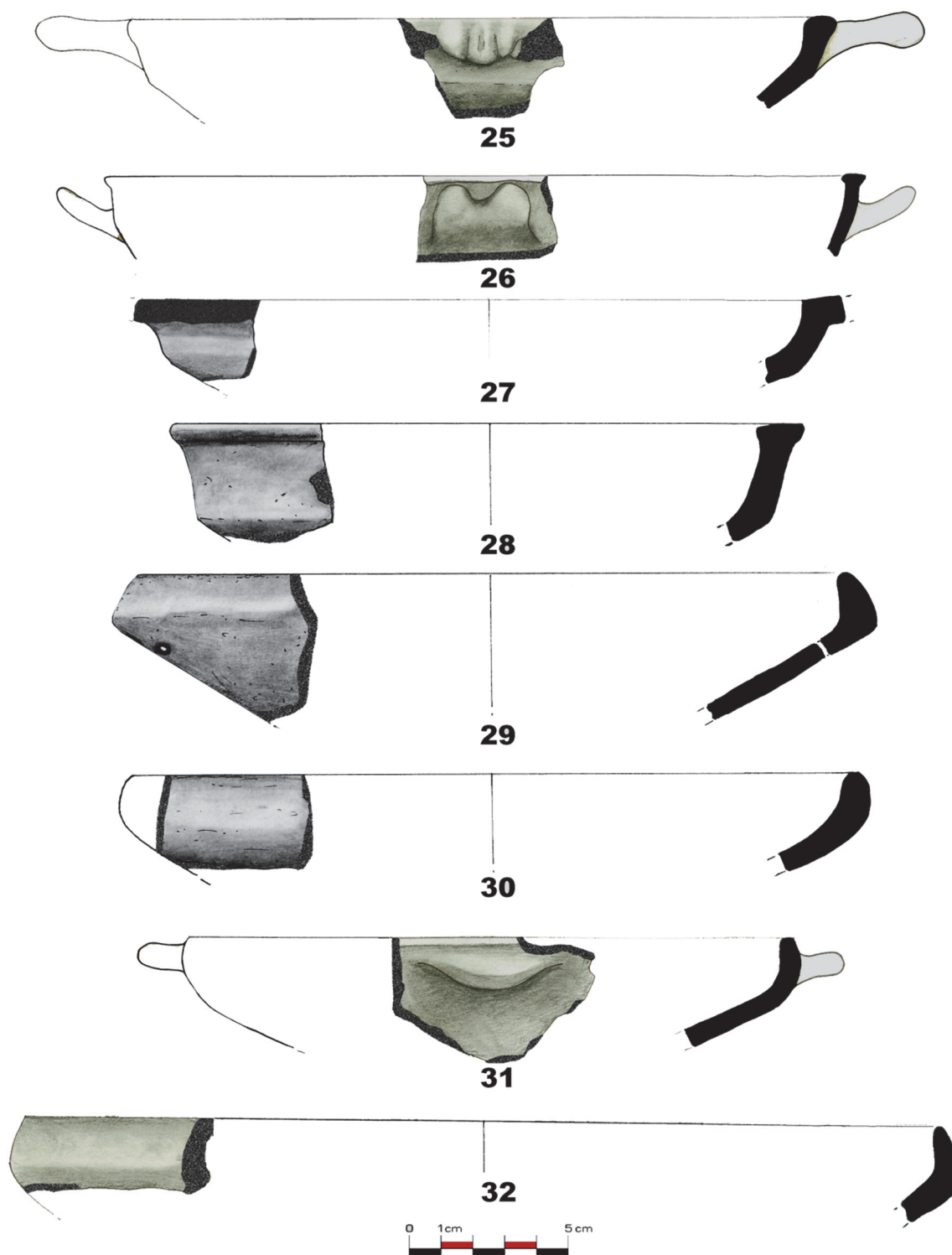
Pl. IV. Gănești - *Tironu*. Vase de tip borcan (6-11).

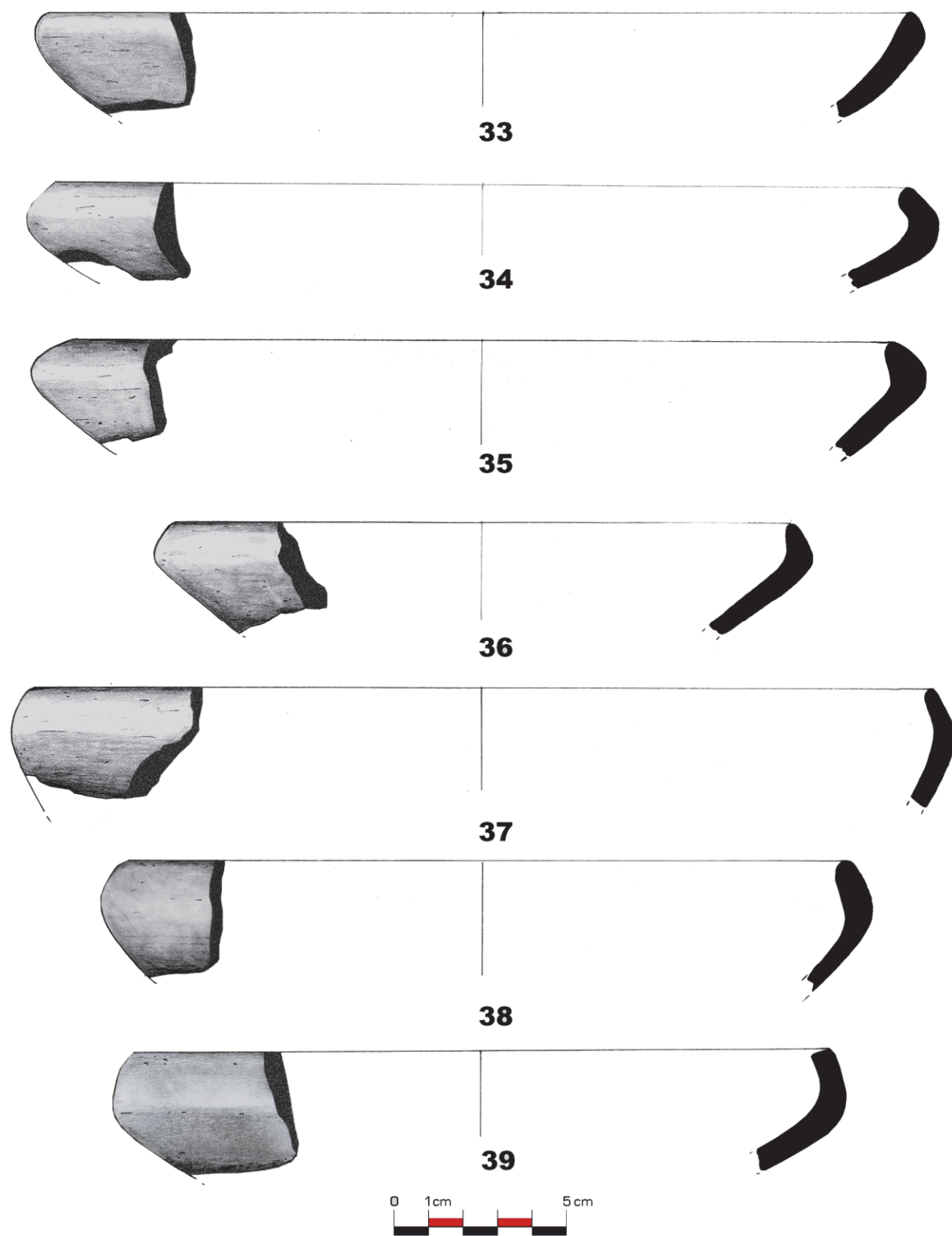
Pl. V. Gănești - *Tironu*. Vase de tip borcan (12-18).

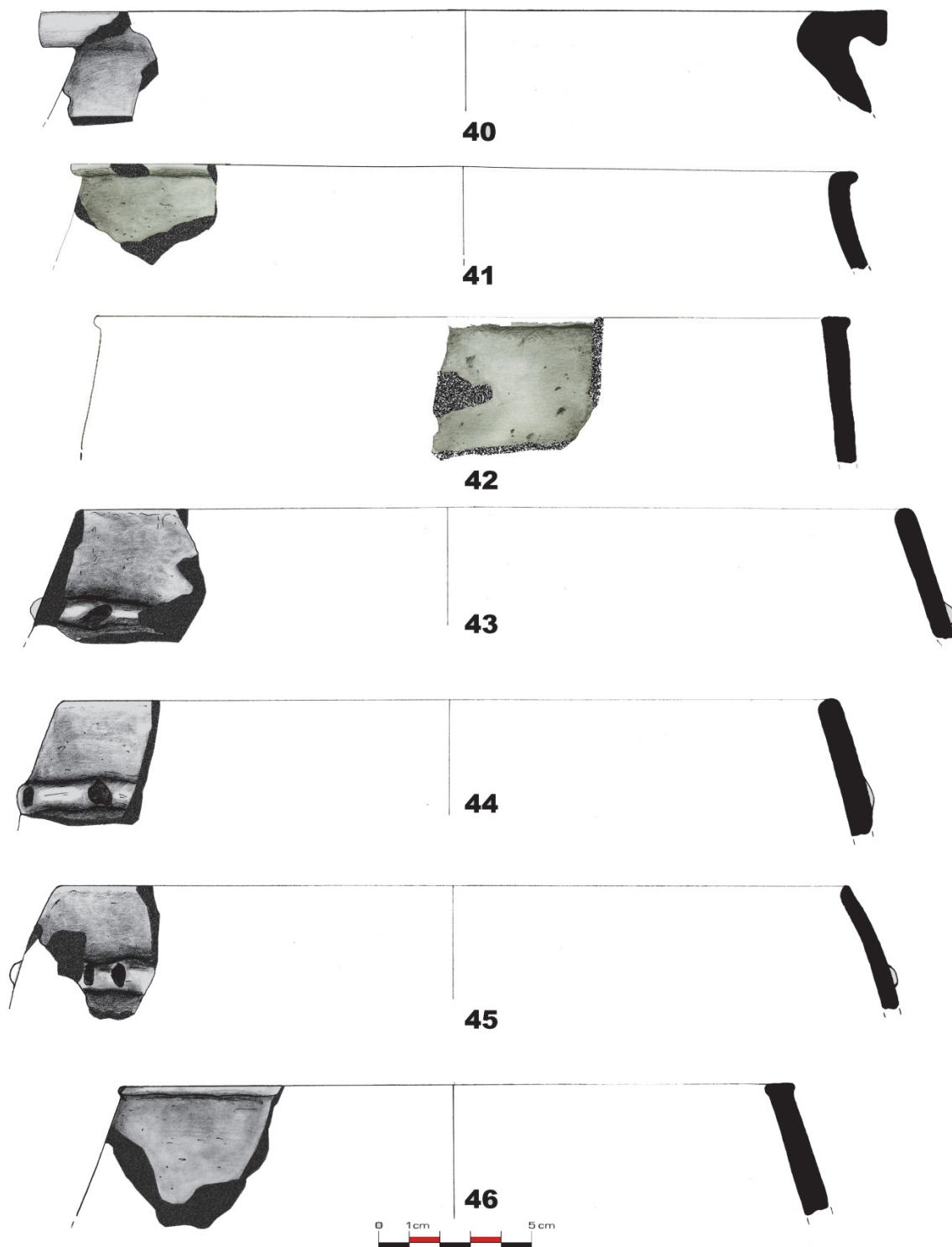
Pl. VI. Gănești - Tironu. Căni (19-23).

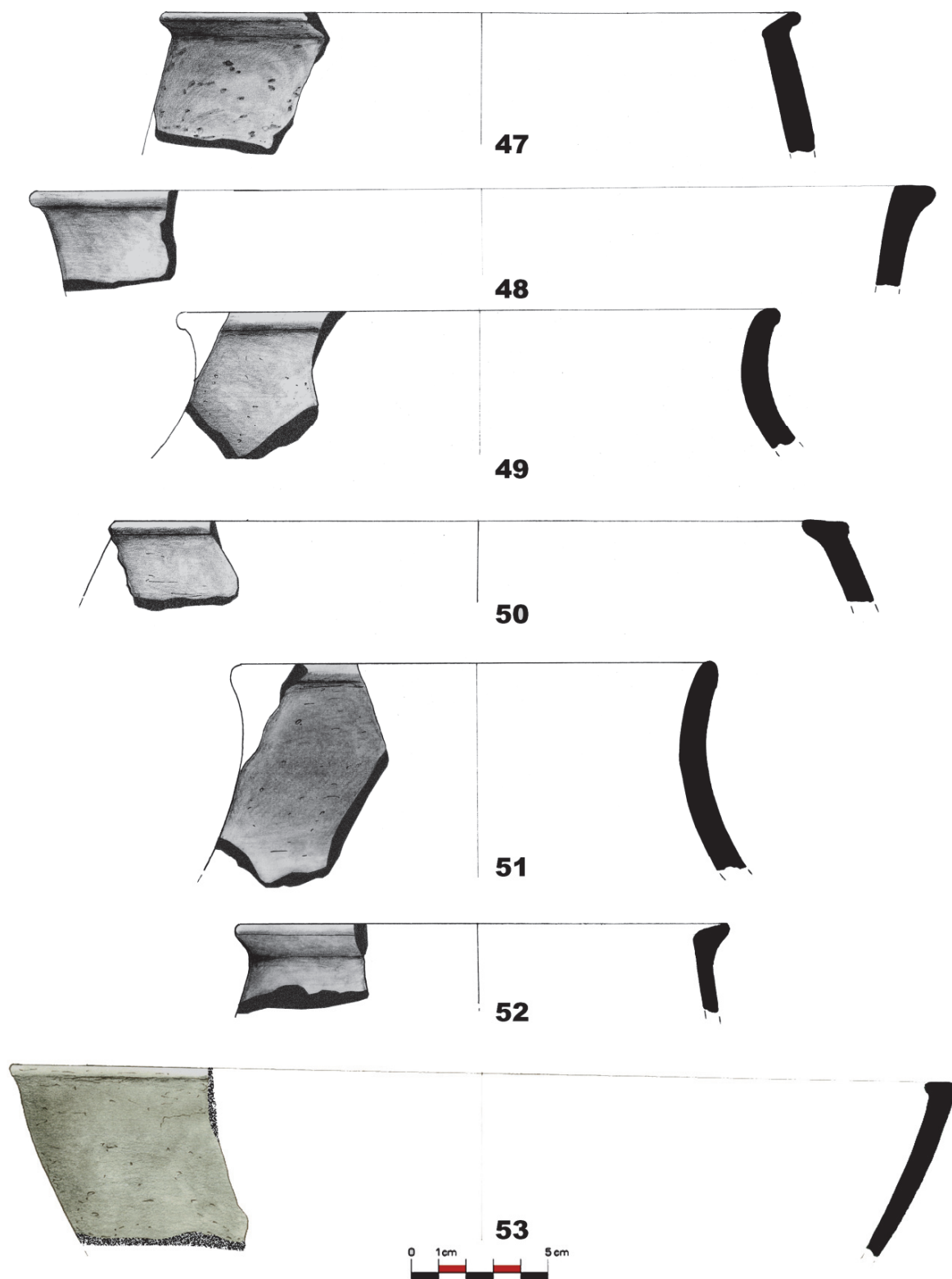
Pl. VII. Gănești - *Tironu*. Vase de tip *lekane* (25-26); Diverse tipuri de străchini (27-32).

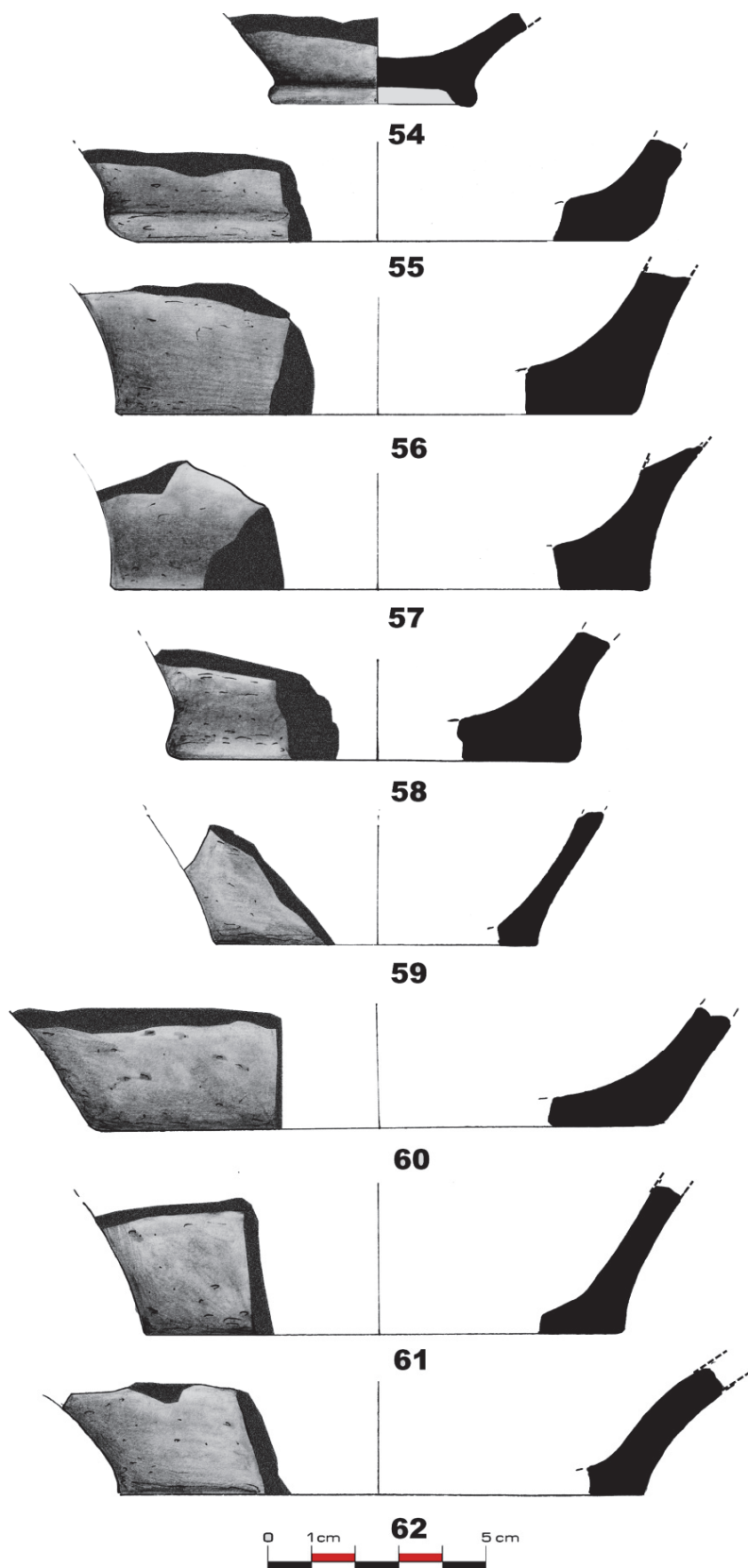
Pl. VIII. Gănești - *Tironu*. Diverse tipuri de străchini (33-39).

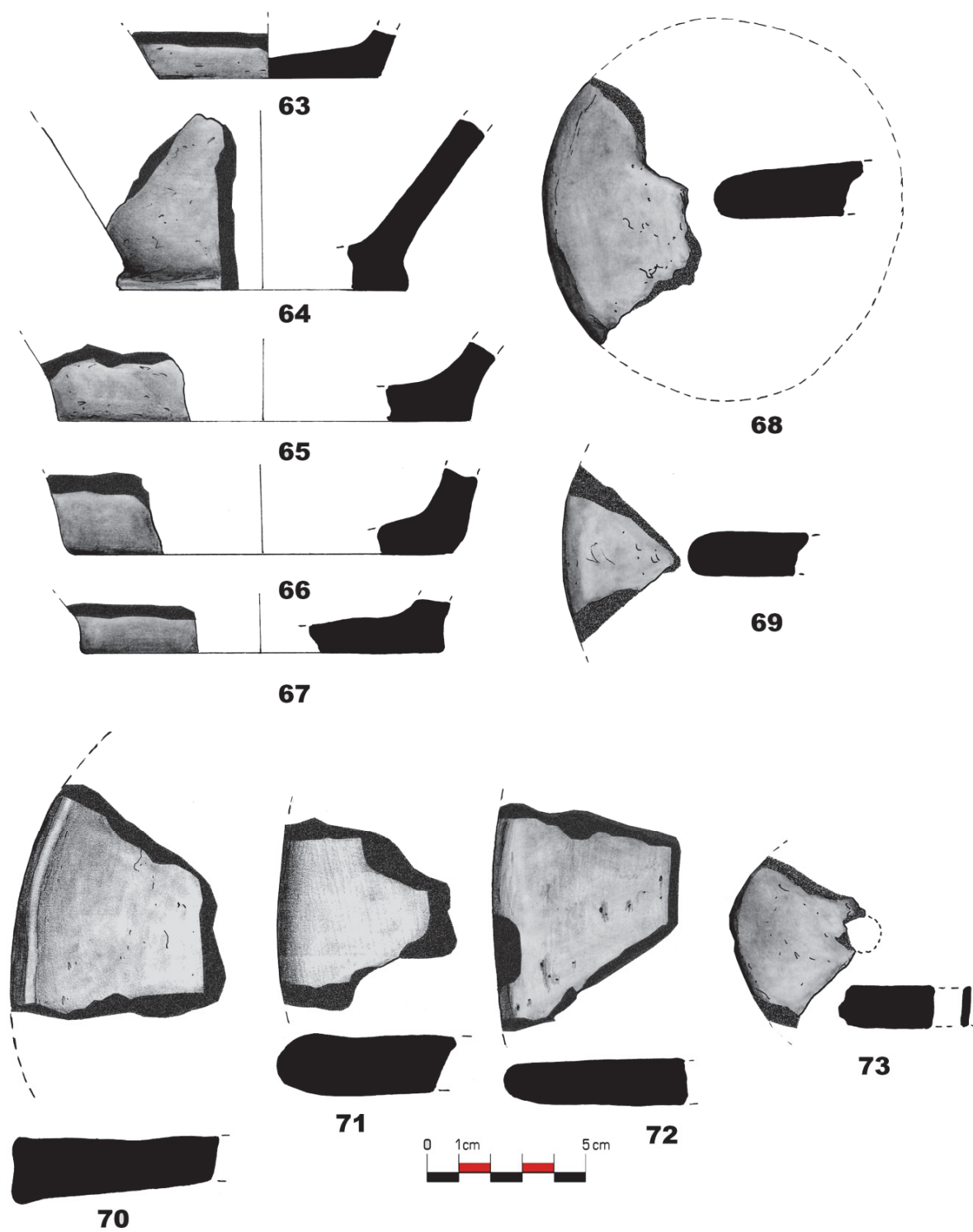

Pl. IX. Gănești - *Tironu*. Fragment de vas tip *pythos* (40); Diverse tipuri de vase de provizii (41-46).

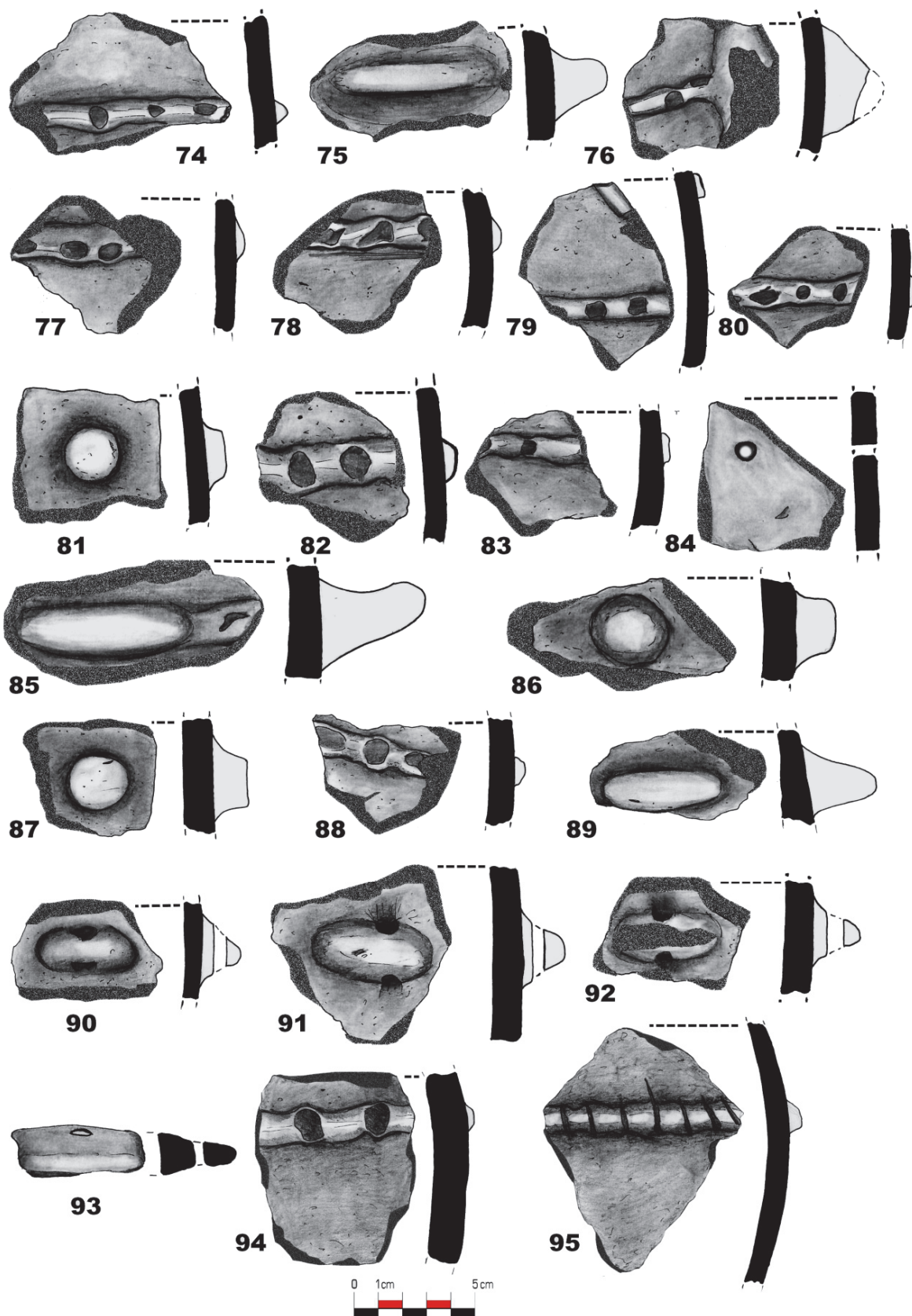

Pl. X. Gănești - Tironu. Diverse categorii de vase (47-53).

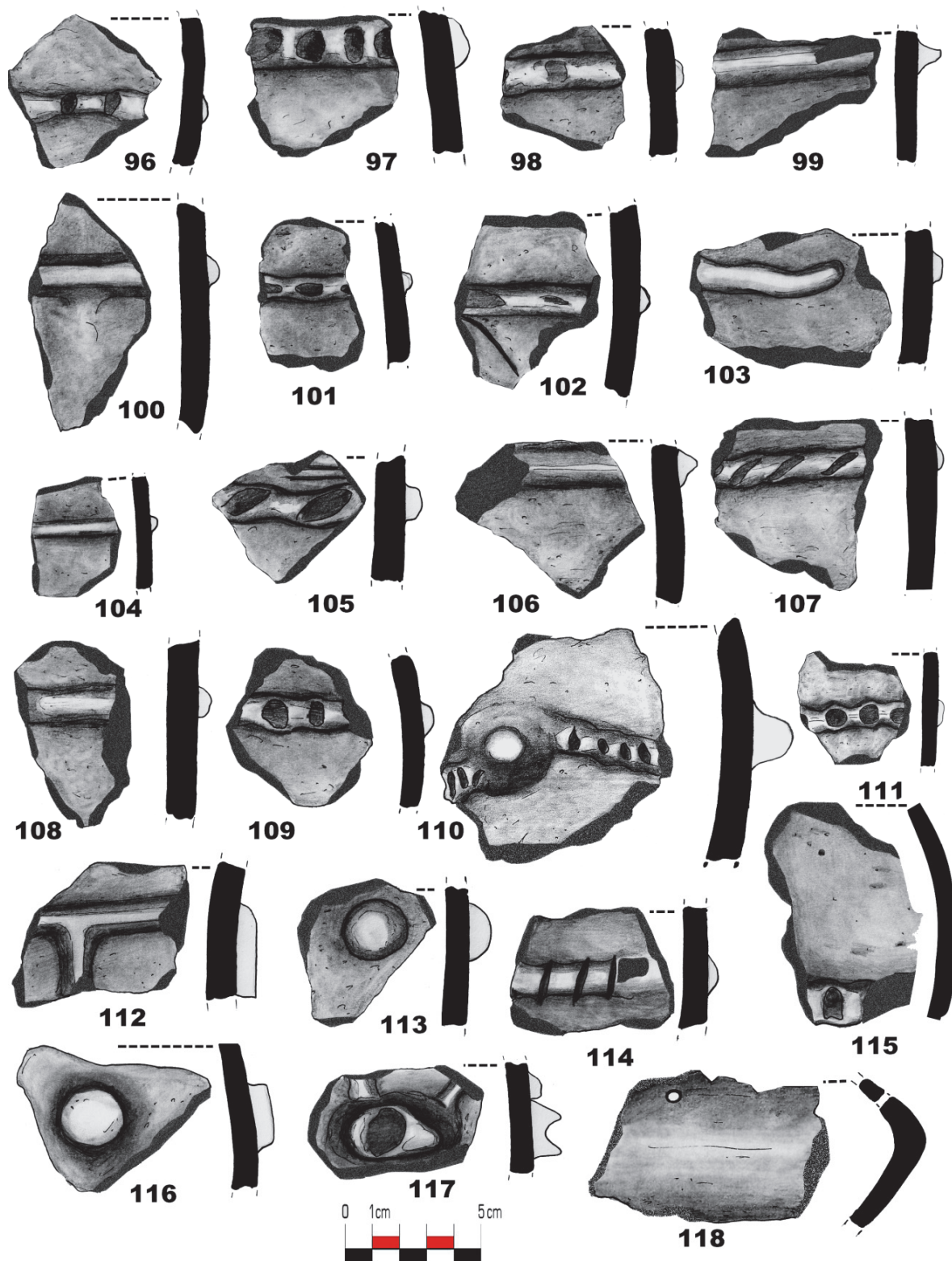
Pl. XI. Gănești - *Tironu*. Funduri de vase (54-62).

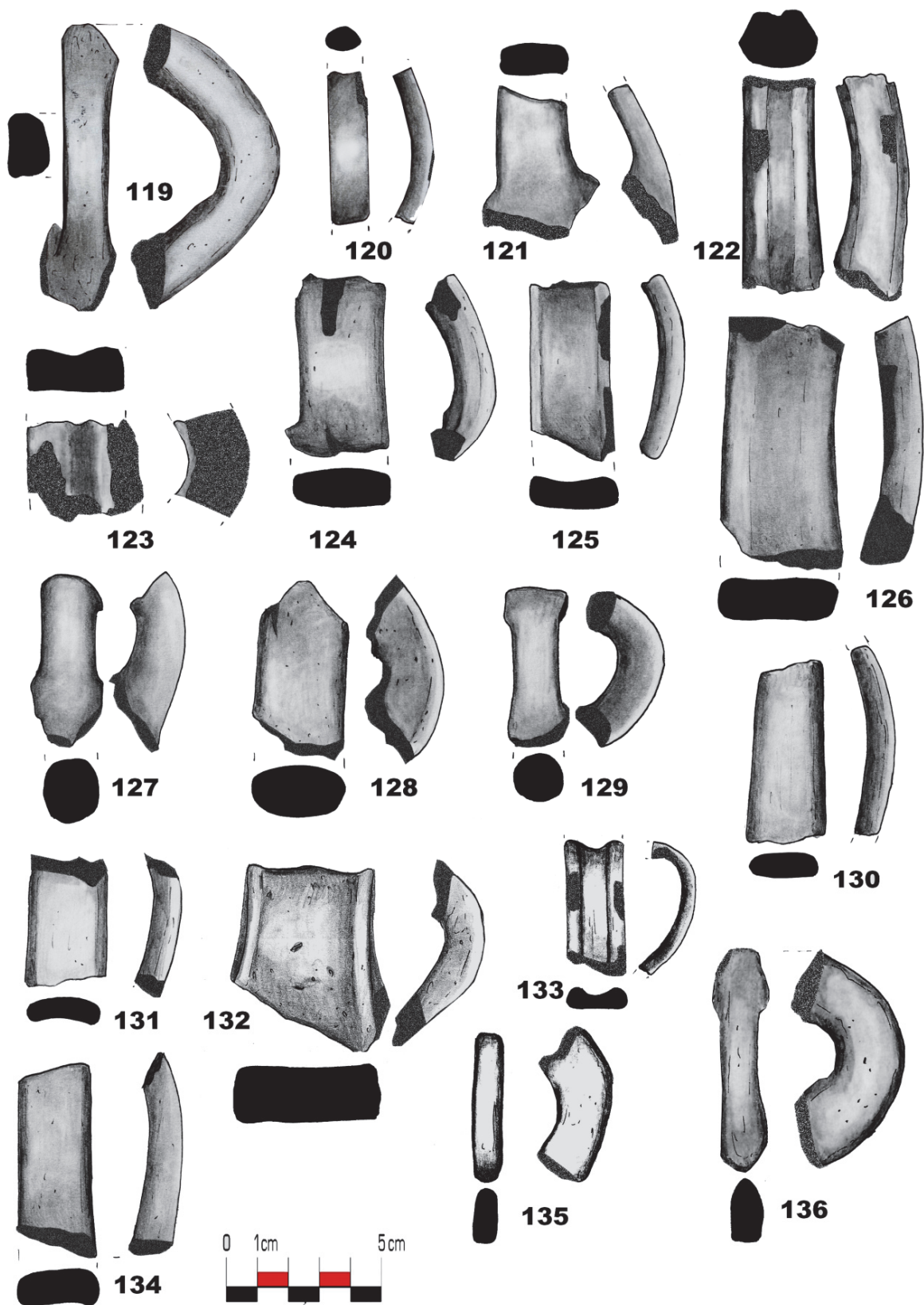
Pl. XII. Gănești - *Tironu*. Funduri de vase (63-67); Capace (68-73).

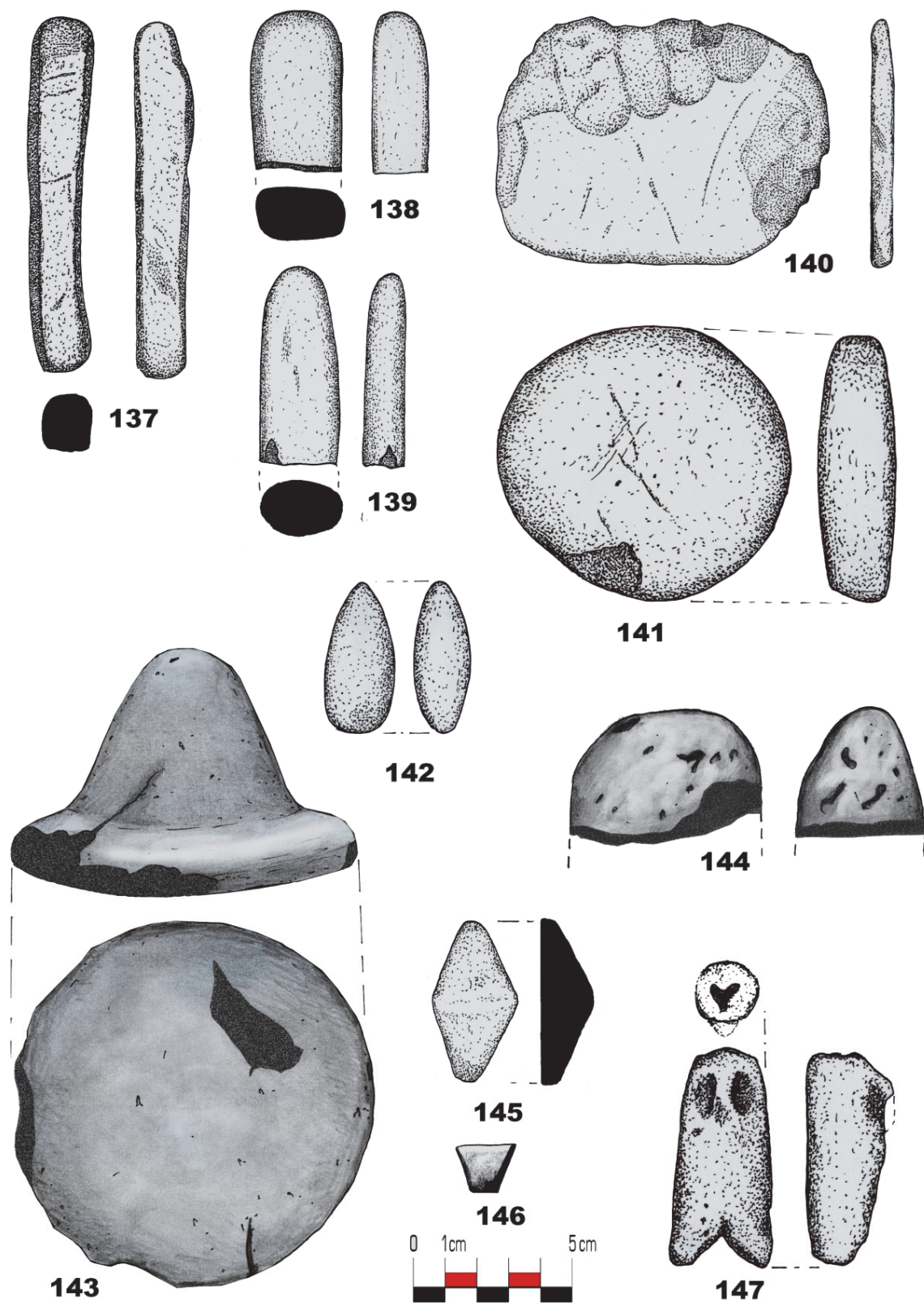

Pl. XIII. Gănești - *Tironu*. Fragmente cu ornamente plastice (74-95).

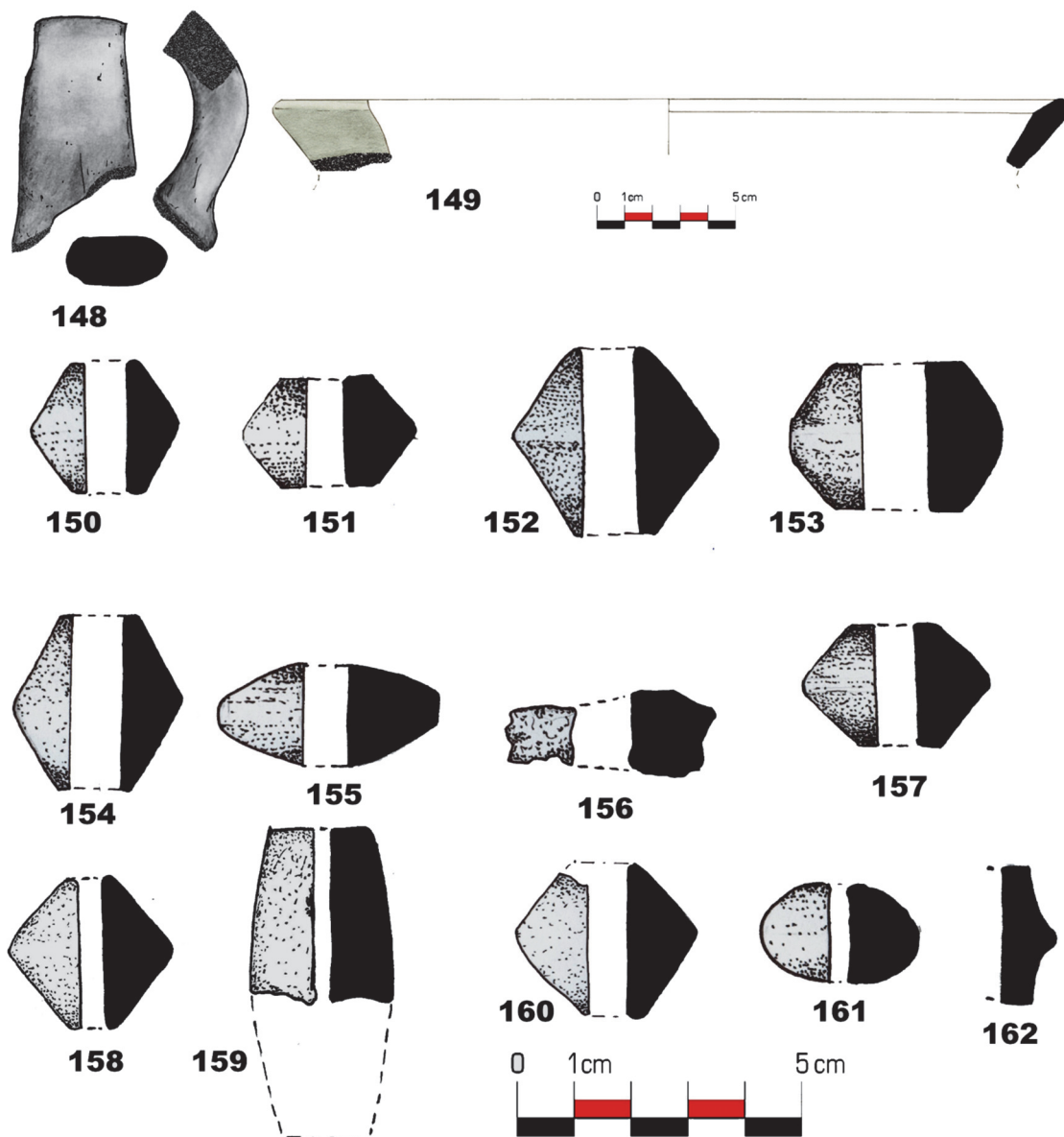

Pl. XIV. Gănești - *Tironu*. Fragmente cu ornamente plastice (96-118).

Pl. XV. Gănești - *Tironu*. Diverse categorii de toarte (119-136).

Pl. XVI. Gănești - *Tironu*. Materiale litice (137-142); „Calapod” din lut ars (143); Fragment de greutate din lut (144); Proiectil de praștie din lut (145); Vas-miniatură (146); Figurină antropomorfă din lut ars (147).

Pl. XVII. Gănești - *Tironu*. Toartă de amforă elenistică (148); Vas de tip Poieniști - Lukașevka (149);
Fusaiole de lut (150-158, 160-162); Mărgică (?) din lut ars (159).